

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet

Uniós kihívások az ezredfordulón

Szerkesztette

Rác Margit

Budapest

2005

ELŐSZÓ

Négy akadémiai kutatóintézet vizsgálta 2001 és 2004 között az Európai Unió előtt álló stratégiai feladatokat, mind a mélyülés, mind a bővülés szempontjából. A négy intézet a jogtudomány, a közgazdaságtan, a politológia és a történettudomány eszközeivel kutatta a témát, s munkájuk nyomán a négy év során összesen 56 tanulmány született.

A kötetben ennek a hosszú interdiszciplináris kutatásnak a zárásaként öt tanulmányt jelentetünk meg az EU jelenével, jövőjével és – bizonyos kérdésekben – Európa múltjával kapcsolatban. A négy tudományág kutatásban résztvevő vezetői készítettek egy-egy zárótanulmányt, az ötödik tanulmányt pedig maga az Európai Bizottság első magyar biztosa írta. Úgy véltük, hogy 2004 májusa után, Magyarország uniós tagságával a hazai szakmai közvéleményt minden korábbinál jobban foglalkoztatja majd, hogy milyen problémák vannak ebben a huszonöt tagúra bővült közösségben, és milyen jövő bontakozhat ki jelenlegi helyzetéből.

Az itt következő öt tanulmányban mutatjuk be ennek a csaknem fél évszázados európai integrációs alakulatnak a főbb stratégiai jelentőségű sajátosságait és kihívásait. Magyarország számára az Európai Unió olyan környezetet jelent, amely gazdasági növekedését, társadalmi fejlődését, politikai folyamatait jelentősen befolyásolja. De a teljes jogú tagság elnyerésével Magyarországnak lehetősége nyílik, hogy saját érdekeit megjelenítse az integrációban, és ügyes lobbizással, növekvő gyakorisággal érvényre is juttassa őket. Ebben a kötetben olyan közösségi kihívásokra és sajátosságokra helyeztük a hangsúlyt, amelyek mentén tovább lehet gondolni az integrációs folyamat fő irányait.

A 90-es évek elejétől felgyorsuló globalizáció komoly feladatok elé állította az európai integrációs modellt is. Az EU világgazdasági versenyképessége egyre romlani kezdett. E mögött a probléma mögött döntő módon a vezető nagy kontinentális EU-tagországokban kialakult szociális piacgazdasági modell válsága húzódik meg. Ennek a válságnak a megoldása ma még nem látszik, de feltehetően többféle kimenetele is lehet. Várható a nemzeti gazdaságpolitikák bizonyos versenye, hiszen a választott és megvalósított reformok eltérő növekedési esélyeket hordoznak. Az EU csaknem ötvenéves fejlődésében voltak már válságos szakaszok. A 70-es években és a 80-as évek elején lezajlott világgazdasági olajárrobbanások nyomán a kialakult recesszióból az egységes belső piac kialakítása jelentette a kiutat. Lehet, hogy ebből a növekedési válságból is hozhat talán jelentős előrelépési lehetőséget az egységes belső piac további fejlesztése.

Magyarországnak az az érdeke, hogy az Európai Unión belül a gazdaságilag sikeres országok közé tartozzon. Ez akár azt is jelentheti, hogy a gazdaságpolitikák versenyében el kell döntenie a mindenkori magyar kormánynak, hogy milyen módon, milyen típusú strukturális reformokat akar végrehajtani a gazdaság versenyképesebbé tétele és így a tartós növekedési esélyek megteremtése érdekében. Lehet, hogy igazán átvehető modell nem is lesz a jelenleg huszonöt tagú unióból. Az EU közös politikái, szabályai és intézményei összességükben sem jelentenek olyan kötött-

séget, ami a nemzeti keretek között végrehajtandó reformokat megakadályozhatná. Mindenesetre ez az integrációs alakulat léte egyik legnagyobb kihívása előtt áll, amikor ötvenéves integrációs fejlődés után nemzetgazdasági szinten, nemzeti politikai felelősség mellett kell átfogó reformokat végrehajtani.

Az intézményi és döntéshozatali kérdések sok feladatot jelentenek a jelen és a közeljövő számára. A kormányköziség és a nemzetfelettség sajátos keveréke ez az integráció, ami mindmáig a két lehetséges működtetési elv belső arányainak folyamatos és nem mindig egyirányú változását hozta magával. A jövő nagy kérdése, hogy mozdul-e ez a fejlődés szupranacionális irányba, vagy mindvégig változatlanul (esetleg növekvő mértékben) megmarad alapvetően kormányközi jellege. A tanulmányokban számos olyan problémát és sajátosságot mutatunk be, ami felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy ebben a kardinális kérdésben reális és hatékony, igazán jó megoldást eddig nemigen sikerült találni. Mégis az egész integráció jövője szempontjából, beleértve gazdasági sikerességét is, ebből az alapvető dilemmából sürgősen kiutat kellene találni. A kötetben felelevenített tények rámutatnak a kihívásokra, és utalnak arra is, vajon miért olyan nehéz ezekben az intézményi és döntéshozatali kérdésekben a jó megoldásokat megtalálni, és a gyakorlatban érvényre juttatni.

Magyarország olyan rövid ideje tagja az Európai Uniónak, hogy a 2004 végén lezárt kutatás során még nem foglalkozhattunk sem a tagság eredményeinek és problémáinak bemutatásával, sem azok értékelésével. Úgy véltük, hogy a magyar EU-stratégia kidolgozásához úgy tudunk a leghasznosabban hozzájárulni, ha az egész közösség előtt álló feladatokat igyekszünk számba venni. Az öt tanulmány különböző szempontokból, különböző témákban mutatja be ezt az integrációs alakulatot, segítve az olvasót az árnyalt kép és az önálló vélemény kialakításában az unió mibenlétét és kihívásait tekintve.

Szükségesnek tartottuk, hogy a XX. század során megosztott kontinens tapasztalataiból próbáljuk megmutatni a huszonöt tagúvá vált és így lényegében csaknem újraegyesült Európát. A történettudomány eszközeivel lehetett feltenni és megválaszolni azt a kérdést, hogy Nyugat-Európa nagy államainak kelet-európai politikája a második világháború utáni integrációs folyamat eredményeként alapjaiban megváltozott-e. A magyar tagság olyan körülmények között vált valóra, amikor egyfelől még kilenc ország került be az integrációba, s ez a korábbi bővülésekkel összehasonlítva méltán kapta a „megakibővülés” elnevezést, másfelől pedig egy olyan közösségbe kerültek be viszonylag szegény és fejletlen országok, ahol ugyan hosszú múltra tekint vissza a szolidaritási elv megfogalmazása és alkalmazása is, mégis annak gyakorlati érvényre juttatása a jelent és a jövőt tekintve részben megkérdőjeleződik.

Az Európai Unió csak akkor lehet legalább még ötven évig az első fél évszázadának egészéhez hasonlóan sikeres, ha világgazdasági versenyképessége folyamatosan javul. Valamennyi tagországnak ez az érdeke. Ez azonban, amennyiben a feladatokat és az eddigi eredményeket nézzük, korántsem ilyen vita és érdekütközés nélküli igazság. Mindazonáltal az mégis leszögezhető, hogy jelentős reformok előtt áll a közösség. Nagy valószínűséggel azt is feltételezhetjük, hogy Magyarország számára a belépésnek nem a béke, a gazdagság és a megnyugvás szigetére történt bekerülést kell jelentenie, hanem a sok szempontból új típusú, nemzeti konszenzusra épülő stratégia, intézményrendszer és gyakorlat kialakulásának szükségét.